

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีของการตกแต่งงบการเงิน

ในช่วงเวลาที่ผ่านมาคำว่า การตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting) เริ่มเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในประเทศไทยตั้งแต่เกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจขึ้น ไม่ว่าจะในกลุ่มของ นักวิชาการหรือนักปฏิบัติทางบัญชี สถาบันทางการเงินและผู้ลงทุนแต่ก็จะมียุไม่ก็คนที่เข้าใจความเป็นมาและความหมายที่แท้จริงของการตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting) ก่อนที่จะกลายมาเป็นคำว่า การตกแต่งงบการเงิน ได้มีการตั้งสมมติฐานไว้มากมาย ผู้ศึกษาจึงได้รวบรวมวิวัฒนาการของการตกแต่งงบการเงินไว้ดังนี้

1. สมมติฐานเกี่ยวกับการเกลี้ยกำไร (Income Smoothing Hypothesis)
2. การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earning Management)
3. การตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting)

สมมติฐานเกี่ยวกับการเกลี้ยกำไร (Income Smoothing Hypothesis)

การเกลี้ยกำไร (Income Smoothing) หมายถึง การเกลี้ยความผันผวนของกำไรของกิจการด้วยความจงใจของผู้บริหารให้ไปสู่ระดับกำไรที่พิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นระดับกำไรที่ปกติสำหรับกิจการในขณะนั้น ซึ่งเป็นตัวเลขที่พอจะเป็นที่ยอมรับได้ทั้งนี้ภายใต้หลักการบัญชีและหลักการจัดการที่สมเหตุผล (Sound Accounting and Management Principles) ดังนั้นการเกลี้ยกำไร (Income Smoothing) จึงมีทั้งการเกลี้ยกำไรที่รายงานในแต่ละงวดบัญชีเพื่อให้สะท้อนถึงการเจริญเติบโตอย่างมั่นคง (Smooth Reported Income) และการเกลี้ยอัตราการเจริญเติบโตของกำไร (Smooth the Rate of Growth in Income) ในเวลาเดียวกัน (Beidelman, 1973) เช่น ถ้าหากอัตราการเจริญเติบโตที่แท้จริงของกำไรในขณะนั้นอยู่ในระดับที่สูงมากกิจการย่อมมีแนวโน้มที่จะรับเอาวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่จะช่วยลดกำไรมาใช้ในทางตรงกันข้ามหากอัตราการเจริญเติบโตของกำไรในขณะนั้นอยู่ในระดับต่ำ กิจการก็มีแนวโน้มที่จะรับเอาวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่จะช่วยเพิ่มกำไรมาใช้ ดังนั้นการเกลี้ยกำไร (Income Smoothing) จึงเป็นกระบวนการที่กิจการลดกำไรลงในงวดบัญชีที่ทำกำไรและจะชะลอกำไรออกไปสู่งวดบัญชีที่ขาดทุน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผลการ

ดำเนินงานของกิจการสะท้อนกระแสกำไรอย่างสม่ำเสมอ จึงมีสมมติฐานเกี่ยวกับการเกลี้ยกำไร (Income Smoothing Hypothesis) 4 ประการดังนี้

1. กิจการย่อมเลือกวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่จะช่วยสร้างประโยชน์และความมั่งคั่งสูงสุดให้กับตนเอง
2. ผลประโยชน์ของผู้บริหารจะเพิ่มขึ้นตามความมีเสถียรภาพในหน้าที่งาน ระดับและอัตราการเจริญเติบโตของรายได้ของผู้บริหาร รวมไปถึงระดับและอัตราการเจริญเติบโตของขนาดของกิจการ
3. การที่ผู้บริหารจะบรรลุเป้าหมายที่ได้กล่าวไว้ในสมมติฐานที่ 2 ได้นั้นส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้ถือหุ้นที่มีต่อผลการดำเนินงานของกิจการ ยิ่งผู้ถือหุ้นมีความอยู่ดีกินดีมากขึ้นเท่าไรความมีเสถียรภาพในหน้าที่ของงานและรายได้ของผู้บริหารรวมทั้งผลประโยชน์อื่นๆ ก็จะมีมากขึ้นเท่านั้น
4. ความพอใจของผู้ถือหุ้นที่มีต่อกิจการจะเพิ่มขึ้นตามอัตราการเจริญเติบโตเฉลี่ยในกำไรของกิจการ (อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น) และความมีเสถียรภาพในกำไรของกิจการ

รูปแบบของการเกลี้ยกำไร (Income Smoothing)

จากวรรณกรรมทางบัญชี Dascher, Malcolm , Barnea, Ronen and Sadan ได้จัดจำแนกรูปแบบของการเกลี้ยกำไร (Income Smoothing) ไว้ 2 ประเภท (ดร.วรศักดิ์ ทุมานนท์, 2543) ดังนี้

1. Intertemporal แบ่งได้เป็น 2 ประเภทดังนี้ คือ

1.1 Real Smoothing หมายถึง การเกลี้ยกำไรของกิจการโดยการก่อให้เกิดรายการหรือชะลอไม่ให้เกิดรายการนั้น ๆ ขึ้น โดยที่กิจการได้พิจารณามาก่อนหน้าถึงผลกระทบของรายการนั้นๆ ที่จะมีต่อผลการดำเนินงานของกิจการ ดังนั้น Real Smoothing จึงเป็นเรื่องของการปรับรายจ่ายและ/หรือรายได้ให้ไปสู่ระดับที่ผู้บริหารต้องการให้ปรากฏในงบการเงิน ทั้งนี้เมื่อได้พิจารณาถึงกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการรับรู้เหตุการณ์นั้นๆ ในทางบัญชี Real Smoothing จึงมีตั้งแต่การกำหนดช่วงเวลา (Timing) จำนวนเงิน (Amount) ไปจนถึงการกำหนดวัตถุประสงค์ (Intent) ของรายการที่เข้าไปทำ รูปแบบของ Real Smoothing จึงมีทั้งการเกลี้ยรายการทางด้านค่าขายโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างยอดขายให้สูงขึ้น และการเกลี้ยรายการทางด้านค่าใช้จ่าย โดยเป็นการจัด

จังหวะของเวลาที่จะก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายที่มีความจำเป็นต่อความอยู่รอดของกิจการ เมื่อพิจารณาแล้ว เห็นว่ากำไรในปีนั้นๆ จะลดลงต่ำกว่าระดับที่กิจการหรือบุคคลภายนอกได้คาดการณ์ไว้

1.2 Artificial Smoothing หมายถึง การเกลี้ยกำไรโดยการรับเอาวิธีปฏิบัติทางบัญชี (Accounting or Report Methods) ที่จะช่วยให้กิจการชะลอการรับรู้รายจ่ายและ/หรือรายได้จากงวดบัญชีหนึ่งไปสู่อีกงวดบัญชีหนึ่งมาใช้ กล่าวคือ รายการทางธุรกิจได้เกิดขึ้นแล้วจึงอยู่ที่กิจการจะกำหนดว่ารายการนั้นๆ ควรจะส่งผลกระทบต่อการค้าดำเนินงานออกไปอีกกี่งวดบัญชี ดังนั้น Artificial Smoothing จึงเป็นเรื่องของการที่กิจการจะใช้ดุลยพินิจที่มีอยู่ในการกำหนดระยะเวลาในการรับรู้ค่าใช้จ่ายซึ่งไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นเรื่องของการทุจริตหรือการทำลายระบบการควบคุมภายใน โดยที่การชะลอการรับรู้รายจ่ายอาจจะทำได้โดยการตั้งเป็นรายจ่ายรอดักบัญชีหรือตั้งเป็นต้นทุนของสินทรัพย์หรือตัดเป็นค่าใช้จ่ายประจำงวด

2. Classificatory Smoothing

หมายถึง การเกลี้ยรายการบางรายการในงบกำไรขาดทุนของผู้บริหาร โดยการตัดสินใจว่าจะจำแนกรายการนั้นๆ เข้าเป็นส่วนหนึ่งของการคำนวณกำไรจากการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องหรือจะจัดจำแนกรายการนั้นๆ เป็นส่วนหนึ่งรายการพิเศษ โดยมีสมมติฐานว่าผู้ใช้งบการเงินจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับกำไรจากการดำเนินงานปกติโดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับรายการที่เกิดขึ้นไม่บ่อย หรือรายการพิเศษ ดังนั้นการย้ายรายการใดรายการหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งรายการไปมาในงบกำไรขาดทุนระหว่างการแสดงเป็นส่วนหนึ่งของการคำนวณกำไรปกติจากการดำเนินงานและรายการพิเศษก็จะช่วยให้กำไรของกิจการเป็นไปตามแนวโน้มที่ผู้บริหารต้องการ

การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earning Management)

การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earning Management) เป็นสมมติฐานที่มีวิวัฒนาการต่อมาจากสมมติฐานเกี่ยวกับการเกลี้ยกำไร (Income Smoothing Hypothesis) โดยได้ให้ความหมายหรือคำนิยามไว้แตกต่างกัน 4 ความหมาย (ดร.วรศักดิ์ ทูมมานนท์, 2543) ดังนี้

ความหมายที่ 1 การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earning Management) เป็นความพยายามของผู้บริหารที่ต้องการที่จะเพิ่มกำไรในระยะสั้น โดยที่กิจการเชื่อว่ากำไรมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้ลงทุน (Schroeder, 1995)

ความหมายที่ 2 การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earning Management) เป็นการจัดโครงสร้างการรายงานกำไรและการตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิตหรือการตัดสินใจเกี่ยวกับลงทุนเสียใหม่

ด้วยความจงใจที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อกำไรตามที่กิจการต้องการ (Ayres, 1994) การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earning Management) ไม่เพียงแต่จะรวมพฤติกรรมของการเกลี้ยกำไร (Income Smoothing) แต่ยังรวมถึงความพยายามของกิจการที่ต้องการที่จะปรับเปลี่ยนกำไรเสียใหม่ เช่น การปรับเปลี่ยนประมาณการทางบัญชีเพื่อเกลี้ยกำไรให้ไปสู่ทิศทางเป้าหมายกำไรที่กิจการต้องการ ไม่ว่าจะเป็นการปรับเปลี่ยนการประมาณการอายุการใช้งานของทรัพย์สิน จำนวนเงินที่คาดว่าจะเก็บได้จากลูกหนี้ ตลอดจนจำนวนเงินที่ตั้งขึ้นเป็นรายการค้างรับ ค้างจ่าย จ่ายล่วงหน้า หนี้วันสิ้นงวดบัญชี หรือจะเป็นเรื่องของการตัดสินใจของกิจการเกี่ยวกับงวดบัญชีที่จะเริ่มรับเอามาตรฐานการบัญชีที่ทางการประกาศมาใช้อย่างเป็นทางการ ซึ่งการตัดสินใจดังกล่าวเป็นผลมาจากมาตรฐานการบัญชีใหม่ๆ ที่มีการนำออกมาใช้ในระยะเวลาหลังเป็นจำนวนมาก ประกอบกับการที่มาตรฐานการบัญชีเหล่านั้นมีการผ่อนปรนวันเริ่มต้นในการนำเอามาตรฐานการบัญชีมาใช้อย่างเป็นทางการ จึงเปิดโอกาสให้กิจการมีการเลือกที่จะรับเอามาตรฐานการบัญชีนั้น มาใช้ในงวดบัญชีใด จึงเกิดผลดีต่อภาพลักษณ์ทางการเงินของกิจการมากที่สุด

ความหมายที่ 3 การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earning Management) เป็นการปรับแต่งผลการดำเนินงานด้วยความจงใจที่จะสร้างภาพลักษณ์ของผลการดำเนินงานให้แปรเปลี่ยนไปในทิศทางที่ต้องการ (Mulford and Comiskey, 1996) เช่น การเพิ่มกำไรของงวดปัจจุบันให้สูงขึ้นโดยการรับรู้รายได้เร็วกว่าที่ควรจะเป็น การบันทึกค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าความเป็นจริง โดยการตั้งค่าใช้จ่ายบางรายการเป็นต้นทุนสินทรัพย์ การกำหนดระยะเวลาการตัดจำหน่ายค่าใช้จ่ายรายการตัดบัญชี หรือสินทรัพย์อื่นที่ยาวนานกว่าความเป็นจริงโดยการแสดงมูลค่าสินทรัพย์บางรายการสูงกว่ามูลค่าที่คาดว่าจะได้รับ หรือ เป็นการเปลี่ยนแปลงทางการบัญชีและการลดกำไรของงวดปัจจุบันลง โดยการล้างผลขาดทุนทั้งหมดให้หมดไปในงวดปัจจุบัน เพื่อให้สามารถแสดงกำไรในอนาคตต่อไปได้โดยไม่ยาก

ความหมายที่ 4 การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earning Management) เป็นการที่ผู้บริหารเข้าแทรกแซงกระบวนการจัดทำรายงานทางการเงินที่จะเสนอต่อผู้ใช้งบการเงินภายนอกด้วยความจงใจโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ (Schipper, 1989) ในความหมายที่กล่าวนี้ จะครอบคลุมแต่เฉพาะการจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earning Management) ที่เกิดขึ้นในกระบวนการจัดทำรายงานทางการเงินเพื่อเสนอบุคคลภายนอก แต่จะไม่ครอบคลุมถึงการจัดทำรายงานทางบัญชีเพื่อการบริหารภายใน ดังนั้นการจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earning Management) จึงมีโอกาที่จะเกิดขึ้นได้ไม่เฉพาะในส่วนใดส่วนหนึ่งของกระบวนการเปิดเผยข้อมูลทางการเงินต่อบุคคลภายนอกซึ่งอาจมีได้หลายรูปแบบ

การตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting)

การตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting) เริ่มต้นมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยในระยะเริ่มต้นจะอยู่ในรูปของการเกลี้ยกำไร (Income Smoothing) ต่อมาจะทำการตั้งสำรองลับ (Secret Reserves) กันมากขึ้น การตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting) เริ่มเป็นที่แพร่หลายมากขึ้นเมื่อธุรกิจมีการแยกความเป็นเจ้าของและฝ่ายบริหารออกจากกันจุดนี้เองที่สร้างความกดดันให้ผู้บริหาร

ความหมายของการตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting)

การตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting) มีความหมาย 2 ประการ (ดร.วรศักดิ์ ทูมมานนท์, 2543) ดังนี้

1. กระบวนการปรับแต่งตัวเลขทางบัญชีของฝ่ายจัดการโดยอาศัยความได้เปรียบของช่องโหว่ของกฎเกณฑ์ทางบัญชีและทางเลือกต่างๆ ในการวัดมูลค่าหรือการเปิดเผยข้อมูลทางการเงินบัญชีเพื่อที่จะแปลงโฉมงบการเงินจากสิ่งที่ควรจะเป็น (From What They Should be) ให้ไปสู่สิ่งที่ฝ่ายจัดการอยากที่จะให้ปรากฏออกมาในรายงานทางการเงิน (To What Managers Would Prefer to See Reported)

2. กระบวนการสร้างรายการทางธุรกิจขึ้นเพื่อก่อให้เกิดผลลัพธ์ทางการเงินบัญชีที่ฝ่ายจัดการของกิจการต้องการแทนที่จะรายงานเหตุการณ์ทางธุรกิจในลักษณะที่เป็นกลาง (Neutrality) และยึดหลักความสม่ำเสมอ (Consistency)

ความขัดแย้งในการใช้กฎเกณฑ์ทางบัญชีเกี่ยวกับการวัดมูลค่าของรายการหรือเหตุการณ์ทางการเงินประกอบกับความไม่สอดคล้องกันระหว่างแนวทางปฏิบัติทางบัญชีที่กำหนดโดยหน่วยงานต่างๆ ที่มีอำนาจในการกำหนดแนวทางปฏิบัติทางบัญชีในเรื่องเดียวกันเปิดโอกาสให้ฝ่ายบริหารสามารถตกแต่งตัวเลขทางบัญชีทั้งตัวเลขผลการดำเนินงานและฐานะทางการเงิน ทำให้งบการเงินสะท้อนภาพของฐานะการเงินของกิจการผิดพลาดหรือให้ภาพลวงตาแก่ผู้ใช้งบการเงิน ดังนั้น การตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting) จึงมีความหมายกว้างตั้งแต่การที่ฝ่ายบริหารมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะนำเสนอผลการดำเนินงานและฐานะการเงินอย่างถูกต้องตามที่ควรไปจนถึงการทำรายการที่ไม่ชอบมาพากล เช่น การจัดหาเงินนอกงบดุล ตลอดจนการตกแต่งงบการเงินเพื่อให้ภาพของการดำเนินงานและฐานะการเงินดีกว่าที่เป็นจริง

สาเหตุของการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน

ความคลุมเครือ ความยืดหยุ่น และความไม่สอดคล้องต้องกันระหว่างแนวทางปฏิบัติทางบัญชีที่กำหนดโดยหน่วยงานต่างๆ ที่มีอำนาจในการออกกฎเกณฑ์ ผนวกกับข้อกำหนดต่างๆ ทางกฎหมายทำให้เกิดความหลากหลายในแนวทางปฏิบัติทางบัญชีที่เป็นทางเลือกต่างๆ ตามมา ด้วยเหตุนี้การรับแนวทางปฏิบัติทางบัญชีมาโดยการปรับให้เข้ากับสถานการณ์ของแต่ละกิจการจึงเกิดขึ้นเพื่อรองรับความต้องการของผู้คนแต่ละฝ่ายในองค์กร ซึ่งอาจจะเป็นการสะท้อนภาพของฐานะการเงินที่ทำให้การตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงินเป็นไปอย่างผิดพลาด หรือให้ภาพลวงตาแก่ผู้ใช้งบการเงิน จากแนวความคิดต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสามารถสรุปสาเหตุของการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินได้ดังนี้

1. การปกปิดข้อมูล การให้สัญญาและแรงจูงใจทางการเงิน

กิจการจะรายงานหรือเปิดเผยข้อมูลที่เป็นจุดเด่นของตัวเองก็ต่อเมื่อการรายงานข้อมูลนั้นช่วยสร้างความได้เปรียบให้กิจการ กล่าวคือ ผู้จัดทำงบการเงินซึ่งมีหน้าที่ในการจัดสรรทรัพยากรขององค์กรย่อมมีแรงจูงใจทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง โดยจะเปิดเผยข้อมูลทางการเงินเกี่ยวกับความก้าวหน้าในการบริหารงานและฐานะทางการเงินของกิจการ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ใช้งบการเงิน ดังนั้นจึงอาจมีการปกปิดข้อมูลบางอย่างเพื่อให้งบการเงินออกมาดูดีในสายตาของผู้ใช้งบการเงิน ตัวอย่างเช่น งบดุล สะท้อนให้เห็นเกี่ยวกับทรัพยากรทางเศรษฐกิจทั้งหมดของกิจการ รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนที่ใช้ในการจัดหาทรัพยากร อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นและอัตราส่วนกำไรสุทธิต่อดอกเบี้ยจ่าย เป็นอัตราส่วนทางการเงินที่ใช้ในการประเมินโครงสร้างเงินทุน และความสามารถในการชำระดอกเบี้ยจ่ายของกิจการ ดังนั้นจึงอาจมีการตกแต่งตัวเลขเพื่อปรับปรุงอัตราส่วนทางการเงินให้ดีขึ้น

2. ทฤษฎีตัวแทน

ความเป็นตัวแทน หมายถึง ความสัมพันธ์ที่เกิดจากความยินยอมพร้อมใจระหว่างบุคคลทั้งสองฝ่ายโดยที่บุคคลฝ่ายหนึ่ง คือ ตัวแทน ตกกลงที่จะทำการในฐานะที่เป็นตัวแทนให้กับอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่า ตัวการ ทฤษฎีตัวแทน จึงมองว่าทุกคนในองค์กรย่อมมีแรงผลักดันในการทำทุกอย่างเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้นฝ่ายบริหารจะพยายามหาหนทางในการสร้างมูลค่าสูงสุดให้กับกิจการก็ต่อเมื่อหนทางดังกล่าวเอื้อประโยชน์ให้กับตัวเองด้วย ทฤษฎีตัวแทนจึงอยู่ภายใต้ข้อสมมติฐานที่ว่าผู้เป็นเจ้าของกิจการ (ผู้ถือหุ้น) กับฝ่ายบริหารต่างมีความขัดแย้งกันทาง

ด้านผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยที่ฝ่ายบริหารจะสร้างอรรถประโยชน์สูงสุดให้กับตัวเอง โดยไม่คำนึงว่าจะก่อให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุดต่อผู้เป็นเจ้าของหรือไม่ผู้เป็นเจ้าของกิจการ จึงต้องมีเครื่องมือในการติดตามสอดส่องการปฏิบัติงานของตัวแทนเพื่อให้กระบวนการสัญญาที่ทำได้ต่อกันบรรลุผลและป้องกันไม่ให้ฝ่ายบริหารสร้างความมั่งคั่งให้กับตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรทรัพยากรไปสู่ตัวเองนอกเหนือจากผลตอบแทนที่ตกลงกันในสัญญาหรือมีพฤติกรรมฉ้อฉลในหน้าที่รวมทั้งการทำธุรกรรมที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับกิจการตามมา เครื่องมือที่ผู้ถือหุ้นใช้ในการติดตามสอดส่องดังกล่าว คือระบบบัญชีซึ่งสะท้อนออกให้เห็นในรูปของงบการเงิน ดังนั้นงบการเงินตามทฤษฎีตัวแทนจึงเป็นสื่อกลางที่บุคคลฝ่ายต่างๆ ที่เข้าร่วมทำสัญญาใช้ในการวัดความสัมพันธ์ผลของวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในสัญญาว่าบรรลุผลเพียงใด นอกจากนี้ยังใช้ในการติดตามสอดส่องการปฏิบัติงานของฝ่ายบริหารว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสัญญาที่ได้ทำไว้หรือไม่ ตลอดจนใช้ในการสานวัตถุประสงค์ของสัญญาต่างๆ ที่ทำไว้ให้เป็นจริง ดังนั้นฝ่ายบริหารจึงมีแรงจูงใจที่จะต้องจัดให้มีระบบที่เหมาะสมในการสอดส่องติดตามการปฏิบัติงานของกิจการ รวมทั้งการเลือกใช้นโยบายบัญชีที่ถูกต้องและเหมาะสมกับกิจการด้วย

3. แผนการจ่ายโบนัส

โดยทั่วไปสัญญากิจการที่ทำขึ้นระหว่างฝ่ายบริหารและผู้ถือหุ้นจะเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับผลการปฏิบัติงานที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานของฝ่ายบริหาร และจากระดับผลตอบแทนที่ฝ่ายบริหารได้รับภายใต้ แผนการจ่ายโบนัส ฝ่ายบริหารจะได้รับผลตอบแทนมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับว่าการบริหารงานมีประสิทธิภาพเพียงใด ด้วยเหตุนี้งบการเงินจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการวัดผลการปฏิบัติงานของฝ่ายบริหาร โดยเปรียบเทียบตัวเลขผลประกอบการที่ใช้เป็นเกณฑ์อ้างอิงที่ได้มีการระบุไว้ในข้อตกลงผลตอบแทนที่ได้ทำไว้กับฝ่ายบริหาร ดังนั้นเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อฝ่ายบริหารสูงสุด ฝ่ายบริหารจึงมีแนวโน้มที่จะรับเอานโยบายบัญชีที่หละหลวมมาใช้เพื่อสร้างผลตอบแทนให้กับตนเองสูงขึ้น ภายใต้แผนการจ่ายโบนัสแรงจูงใจที่จะเลือกนโยบายที่หละหลวมไม่ได้ตั้งอยู่บนสมมติฐานของการสร้างภาพลวงตาให้กับตลาดแต่อย่างใด เพราะความพยายามใดๆ ของฝ่ายบริหารในอันที่จะเพิ่มผลประกอบการเป็นสิ่งที่ได้มีการคาดการณ์ไว้แล้ว หากแต่แรงจูงใจที่จะเลือกนโยบายบัญชีที่หละหลวมภายใต้สมมติฐานนี้เป็นผลมาจากที่ฝ่ายบริหารต้องการที่จะสร้างผลตอบแทนให้กับตนเองสูงขึ้น โดยการปรับแต่งตัวเลขผลประกอบการให้สูงขึ้น ดังนั้นการจำกัดทางเลือกปฏิบัติทางบัญชีที่ฝ่ายบริหารจะเลือกมาใช้ อาจกลายเป็นสิ่งจำเป็นแต่ไม่ได้หมายความว่า ฝ่ายบริหารจะมีแรงจูงใจที่จะสร้างผลประกอบการให้สูงขึ้นเสมอไป กล่าวคือ หากตัดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางบัญชีออกไปแล้วในปีใดหาก

ผลประกอบการของกิจการออกมาต่ำกว่าระดับที่ได้มีการกำหนดไว้สำหรับการจ่ายโบนัส ฝ่ายจัดการย่อมมีแนวโน้มที่จะลดผลประกอบการในปีนั้นลง โดยการรับรู้ผลขาดทุนต่างๆ เท่าที่จะเป็นไปได้ เพราะรู้ว่าไม่มีโอกาสที่จะไม่ได้รับเงินโบนัสในปีนั้นๆ จึงพยายามที่จะปรับผลการดำเนินงานในปีนั้นให้ขาดทุนและสร้างผลกำไรในปีต่อไป การปฏิบัติดังกล่าวจะทำให้ผู้บริหารได้รับเงินโบนัสตามที่มุ่งหวังและสร้างผลประกอบการให้สูงขึ้นในปีต่อไป ในทำนองเดียวกันในปีใดก็ตามที่ผลประกอบการของกิจการออกมาสูงเกินกว่าระดับสูงสุดที่จะได้รับผลตอบแทนภายใต้ข้อตกลงที่ทำให้ฝ่ายบริหารย่อมไม่มีแรงจูงใจที่จะเพิ่มผลประกอบการให้สูงขึ้นอีกต่อไป เนื่องจากเกรงว่าตัวเลขผลประกอบการที่สูงอาจเป็นตัวผลักดันให้ต้องมีการทบทวนแก้ไขเกณฑ์วัดผลการปฏิบัติงานในข้อตกลงเสียใหม่ โดยการปรับให้สูงขึ้นกว่าเดิม ในทางตรงกันข้ามฝ่ายบริหารมองว่าการรับรู้ผลขาดทุนทั้งจำนวนในงวดที่เกิดขึ้นกลับจะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง (ตราบเท่าที่ผลประกอบการหลังการรับรู้ผลขาดทุน ยังคงสูงกว่าตัวเลขผลประกอบการระดับต่ำสุดที่กำหนดไว้ในข้อตกลง) แทนที่จะตั้งพักเพื่อรอรับรู้เป็นค่าใช้จ่ายในปีถัดๆ ไป จากสมมติฐานข้างต้น การตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน จึงเป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้ในทุกๆ กิจการ หนทางหนึ่งที่จะช่วยลดการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินลงก็คือ การจำกัดแนวทางปฏิบัติทางบัญชีที่ฝ่ายบริหารจะสามารถรับเอาไปใช้ให้เหลือน้อยลงเท่าที่จะสามารถทำได้ อย่างไรก็ตามการจำกัดแนวทางให้เหลือน้อยลงเช่นนี้อาจจะไม่สอดคล้องกับคุณลักษณะของความยืดหยุ่นในทางเลือกปฏิบัติทางบัญชีที่ระบบบัญชีในยุคปัจจุบันควรมี กล่าวคือ การรับเอาแนวทางปฏิบัติทางบัญชีใดมาใช้ควรคำนึงถึงลักษณะของแต่ละธุรกิจแตกต่างกันควบคู่กันไปด้วย นอกจากนี้ยังต้องระวังด้วยว่าวิธีที่ทำข้อตกลงและการติดตามสอดส่องดูแลการปฏิบัติงานของฝ่ายบริหารที่นำมาใช้ในการจำกัดวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่ฝ่ายบริหารเลือกมาใช้นั้นอาจพิสูจน์ในภายหลังว่า สร้างความสิ้นเปลืองให้กับกิจการโดยไม่จำเป็น ดังนั้นความพยายามที่ปรับแต่งตัวเลขทางบัญชีให้หมดไปจึงเป็นเรื่องยาก นอกจากนี้ในบางโอกาสฝ่ายบริหารยังสามารถที่จะรับเอาวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่จะส่งผลกระทบต่อตัวเลขของกำไรตามที่ต้องการ โดยที่ผู้สอบบัญชีมักจะมองข้ามไป

4. ข้อสมมติฐานเกี่ยวกับความสามารถในการชำระหนี้

ผู้ถือหุ้นและเจ้าหนี้ ย่อมต้องการให้กิจการสร้างความเชื่อมั่นว่าจะสามารถจ่ายชำระหนี้คืนและดอกเบี้ยเมื่อครบกำหนด ดังนั้นเพื่อป้องกันความเสี่ยงจากการผิดนัดชำระหนี้จึงต้องกำหนดกฎเกณฑ์บางอย่างไว้ในเงื่อนไขของสัญญาเงินกู้เพื่อใช้บังคับกิจการในการชำระหนี้หรือการจ่ายเงินปันผล การซื้อหุ้นทุนกลับคืน การควบกิจการ การจำหน่ายทรัพย์สิน และการก่อหนี้ใหม่เป็นการเพิ่มเติม ข้อกำหนดต่างๆ เหล่านี้ มักอยู่ในรูปของจำนวนเงินทางบัญชีและอัตราส่วนทาง

การเงิน นอกจากนี้เงื่อนไขของสัญญาเงินกู้โดยทั่วไปมักกำหนดให้กิจการจำเป็นต้องดำรง อัตราส่วนทุนหมุนเวียน อัตราส่วนความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ย ส่วนของผู้ถือหุ้นและตัวแปรอื่น ๆ ในระดับที่ผู้ให้กู้จะสามารถยอมรับได้ วิธีปฏิบัติทางบัญชีที่เป็นทางเลือกต่างๆ จึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อตัววัดต่างๆ ที่กล่าวมาและเป็นตัวบ่งชี้ว่ากิจการกำลังฝ่าฝืนเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสัญญาเงินกู้หรือไม่ ข้อสมมุติฐานเกี่ยวกับความสามารถในการชำระหนี้ มองว่าฝ่ายบริหารมีแรงจูงใจที่รับเอาแนวทางปฏิบัติทางบัญชีที่จะช่วยลดโอกาสที่กิจการจะฝ่าฝืนเงื่อนไขของสัญญาเงินกู้ลง นั่นก็คือกิจการที่มีอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นสูง ย่อมมีแนวโน้มที่จะรับเอาวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่จะช่วยเพิ่มกำไรและฐานของสินทรัพย์ในงวดปัจจุบันมาใช้ โดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะมีต่อตัวเลขผลประกอบการที่จะตามมาในอนาคตนอกจากนี้เงื่อนไขของสัญญาเงินกู้ยังเป็นอุปสรรคต่อภารกิจที่จะนำเอาหลักการบัญชีที่ยึดสาระสำคัญของรายการอยู่เหนือรูปแบบมาใช้ กล่าวคือ ในการจัดหาแหล่งเงินทุนเพื่อนำมาใช้ในการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรรายการใหม่ๆ หากอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นสูงเกินกว่าที่กำหนดไว้ในเงื่อนไขของสัญญาเงินกู้ กิจการก็อาจจำเป็นต้องหันไปสู่การทำรายการจัดหาเงินนอกงบดุล เช่น การทำสัญญาเช่าระยะยาว เป็นต้น

5. การบริหารงานที่ขาดประสิทธิภาพ

การตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน อาจเป็นผลมาจากการบริหารงานขององค์กรที่ขาดประสิทธิภาพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการมองข้ามระบบสารสนเทศทางบัญชี และการตอบสนองการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น การบริหารงานที่ขาดประสิทธิภาพมักตามมาด้วย การมีอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นสูงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจทำให้อัตราส่วนทางการเงินอื่นๆ ได้รับความกระทบแฉลบตามมาด้วย เมื่อกิจการประสบกับวิกฤติการณ์เช่นนี้ กิจการก็จะเริ่มหันมาให้ความสนใจกับการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินเพื่อลดความสามารถในการพยากรณ์ของอัตราส่วนทางการเงินลงถ้าหากกิจการไม่สามารถสร้างผลประกอบการได้ในระดับที่น่าพอใจแล้วก็สามารถคาดคะเนได้เลยว่าผู้ให้กู้จะต้องดำเนินมาตรการเพื่อตัดทอนระยะเวลาการให้สินเชื่อให้สั้นลงกิจการที่เป็นคู่ค้าก็อาจขอร้องให้กิจการจ่ายชำระค่าสินค้าเป็นเงินสดทันที ณ วันที่ส่งมอบสินค้าหรือก่อนวันส่งมอบสินค้า ในขณะที่เดียวกันลูกค้าที่กิจการเคยติดต่อยู่เป็นประจำก็อาจจะลดลงเรื่อยๆ ในสถานการณ์เช่นนี้ ฝ่ายบริหารจึงต้องนำเสนองบการเงินด้วยรูปแบบที่จัดทำขึ้นบนพื้นฐานของการมองโลกในแง่ดีไว้ก่อน

6. การลดความไม่แน่นอนและความเสี่ยง

การตกแต่งตัวเลขในงบการเงินอาจเป็นผลมาจากความผันผวนในองค์ประกอบต่างๆ ของตลาด ความผันผวนของอัตราดอกเบี้ย ความผันผวนของภาวะเงินเฟ้อและความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนที่มีมากขึ้นเรื่อยๆ ล้วนแต่เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ และเมื่อไหร่ที่กิจการประสบกับความผันผวนและความไม่แน่นอนก็มักจะเกิดแรงจูงใจขึ้นตามมา โดยจะต้องหาเครื่องมือต่างๆ มาใช้เพื่อลดความเสี่ยงที่กิจการต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง การตกแต่งตัวเลขในงบการเงินเป็นทางเลือกหนึ่งที่กิจการจะเลือกใช้ เพื่อที่จะให้ฐานะการเงินและผลการดำเนินงานของกิจการได้รับผลกระทบจากความผันผวนของตลาดน้อยลง

7. จุดอ่อนของแนวคิดทางบัญชีในปัจจุบันโดยเฉพาะภายใต้ภาวะเงินเฟ้อ

แรงจูงใจที่สำคัญที่สุดที่นำไปสู่การตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน ก็คือจุดอ่อนในแนวคิดทางบัญชีที่อยู่เบื้องหลังการจัดทำและการนำเสนองบการเงินที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน กิจการบางแห่งอาศัยข้อได้เปรียบจากการที่ยังไม่มีมาตรฐานการบัญชีประกาศใช้อย่างเป็นทางการในขณะนั้น หรือจากการที่มาตรฐานการบัญชีที่กำหนดขึ้นโดยหน่วยงานต่างๆ ที่มีอำนาจเกิดการขัดแย้งกันเอง ดังนั้นหลายกิจการจึงสามารถดักดวงผลประโยชน์จากการที่แนวคิดทางบัญชีที่มีอยู่ในขณะนั้นยังไม่เกิดการลงตัว นอกจากนี้ระบบบัญชีต้นทุนที่อิงอยู่กับตัวเลขในอดีต ไม่สามารถรองรับภาวะเงินเฟ้อที่เกิดขึ้นอย่างได้ผล กล่าวคือภายใต้ภาวะเงินเฟ้อ ตัวเลขในงบดุลซึ่งอิงอยู่กับต้นทุนในอดีตจะต่ำกว่ามูลค่าในปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น ในช่วงภาวะเงินเฟ้อ กิจการจะหันมาใช้วิธีเข้าหลังออกก่อน (Last In First Out) ในการตีราคาสินค้าคงเหลือเพื่อลดภาระภาษีเงินได้และเพื่อขจัดผลกระทบของความผันผวนในระดับของราคาสินค้าคงเหลือและตัวเลขกำไร ภายใต้วิธีเข้าหลังออกก่อน (Last In First Out) และภายใต้ภาวะเงินเฟ้อ มูลค่าของสินค้าคงเหลือจะแตกต่างกันไปจากมูลค่าปัจจุบันอย่างเห็นได้ชัด ในทำนองเดียวกันมูลค่าของสินทรัพย์ที่เสื่อมค่าที่ปรากฏในงบดุล ก็จะแตกต่างกันไปจากมูลค่าในปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ กิจการที่ใช้วิธีเข้าหลังออกก่อน (Last In First Out) ในการตีราคาสินค้าคงเหลือและวิธีอัตราเร่งในการตัดค่าเสื่อมราคาสินทรัพย์ถาวร จะแสดงมูลค่าของสินค้าคงเหลือ ที่ดิน อาคารและ อุปกรณ์ ในจำนวนที่ต่ำกว่ามูลค่าปัจจุบันอย่างเห็นได้ชัด และเพื่อชดเชยมูลค่าของสินทรัพย์ที่แสดงไว้ต่ำกว่าความเป็นจริงเช่นนี้ ฝ่ายบริหารของบางกิจการจึงเกิดความเชื่อที่ว่ากิจการไม่ควรจะแสดงโครงสร้างหนี้สินให้ครบถ้วน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งกิจการควรแสดงสินทรัพย์ในราคาที่ใกล้เคียงกับมูลค่าปัจจุบันแล้ว แรงกดดันที่จะต้องทำรายการจัดหาเงินนอกงบดุลก็จะลดน้อยลง ในกรณีเช่นนี้ส่วนต่างระหว่างมูลค่าปัจจุบันและมูลค่าตามบัญชีของสินทรัพย์ จะแสดงเป็นส่วนเกินจากการตีราคาสินทรัพย์

ภายใต้ส่วนของผู้ถือหุ้นในงบดุล ผลที่ตามมาคือหากพิจารณาความเสี่ยงของกิจการในการก่อหนี้ จากอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น กิจการจะยังคงมีขีดความสามารถในการก่อหนี้เพิ่มเติมได้ อีก ในทำนองเดียวกันหากพิจารณาในแง่ของเงื่อนไขของสัญญาเงินกู้ที่สร้างข้อกำหนดไว้เกี่ยวกับการชำระอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น กิจการจะสามารถเข้าเงื่อนไขของสัญญาเงินกู้ได้อย่างง่ายดาย หากแสดงมูลค่าสินทรัพย์โดยใช้มูลค่าปัจจุบัน

8. แรงกดดันจากผู้ลงทุนสถาบันรายใหญ่

อาจกล่าวได้ว่า ผู้ใช้งบการเงินเองก็มีส่วนผลักดันให้เกิดการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน แรงกดดันจากผู้ลงทุนสถาบันรายใหญ่และการหันไปสู่การกระจายหุ้นออกไปในวงกว้าง เพื่อดึงดูดผู้ลงทุนรายใหม่ๆ ให้เข้ามาลงทุนในกิจการมากขึ้น อาจผลักดันกิจการไปสู่การปรับแต่งผลการดำเนินงาน ที่จะช่วยให้สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดทุนได้มากขึ้น ทั้งนี้เพราะตลาดทุนคาดหวังที่จะเห็นการเติบโตของกำไรสะสมของกิจการที่เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เป็นไปตามความคาดหวังของตลาดทุนที่มีผลต่อผลประโยชน์ของกิจการ

รูปแบบของการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน

ในปัจจุบันการตัดสินใจทางธุรกิจ ส่วนหนึ่งยังคงใช้กำไรสุทธิเป็นฐานในการตัดสินใจ ดังนั้นจึงมีความพยายามที่จะทำให้ตัวเลขทางบัญชี โดยเฉพาะกำไรสุทธิเป็นที่พอใจแก่ทุกฝ่าย ทั้งผู้ถือหุ้น บุคคลภายนอก รวมทั้งตัวผู้บริหารเอง เพื่อให้การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของกิจการได้อย่างสมเหตุสมผลมากยิ่งขึ้น ผู้ใช้งบการเงินควรทราบถึงรูปแบบต่างๆ ของการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน (Creative Accounting) ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. การรับรู้รายได้เร็วเกินไป

แม้บทการบัญชี สำหรับการจัดทำและนำเสนองบการเงินให้คำนิยามไว้ว่า รายได้ หมายถึง การเพิ่มขึ้นของประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในรอบระยะเวลาบัญชีในรูปกระแสเข้าหรือการเพิ่มขึ้นของสินทรัพย์หรือการลดลงของหนี้สินซึ่งส่งผลให้ส่วนของเจ้าของเพิ่มขึ้น และยังได้กำหนดอีกว่า รายได้ควรรับรู้เมื่อมีความเป็นไปได้ก่อนข้างหน้าที่ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในอนาคตของรายการจะเข้าสู่กิจการและกิจการสามารถวัดมูลค่าของประโยชน์เชิงเศรษฐกิจของรายการดังกล่าวได้อย่างน่าเชื่อถือ (สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย, 2542)

แต่ในทางปฏิบัติกิจการมักจะบันทึกการขายได้ก่อนที่จะถึงเวลาสมควร เทคนิคที่ใช้ในการเร่งให้เกิดรายได้ก่อนกำหนด มีอยู่ 3 ประการ ดังนี้

1.1 การส่งสินค้าไปก่อนกระบวนการซื้อขายหรือกระบวนการแลกเปลี่ยนจะเสร็จสิ้น ซึ่งตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 37 เรื่อง การรับรู้รายได้ ได้กำหนดไว้ว่า กิจการจะต้องรับรู้รายได้จากการขายสินค้าเมื่อเป็นไปตามเงื่อนไขทุกข้อดังต่อไปนี้ (สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย,2542)

(1) กิจการได้โอนความเสี่ยงและผลตอบแทนที่เป็นสาระสำคัญของความเป็นเจ้าของสินค้าให้กับผู้ซื้อแล้ว

(2) กิจการไม่เกี่ยวข้องในการบริหารสินค้าอย่างต่อเนื่องในระดับที่เจ้าของพึงกระทำหรือไม่ได้ควบคุมสินค้าที่ขายไปแล้วทั้งทางตรงและทางอ้อม

(3) กิจการสามารถวัดมูลค่าของจำนวนรายได้ได้อย่างน่าเชื่อถือ

(4) มีความเป็นไปได้ค่อนข้างแน่ที่กิจการจะได้รับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจของรายการบัญชานั้น

(5) กิจการสามารถวัดมูลค่าของต้นทุนที่เกิดขึ้นหรือที่จะเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากรายการบัญชานั้นได้อย่างน่าเชื่อถือ

ดังนั้นการตกแต่งตัวเลขที่อาจเกิดขึ้นได้ก็คือมีการบันทึกการขายได้ก่อนที่จะมีการส่งสินค้าให้กับลูกค้าหรือกระบวนการขายและการชำระเงินยังไม่สิ้นสุด การส่งสินค้าเพียงบางส่วนให้กับลูกค้าแต่กิจการอาจจะรับรู้รายได้ทั้งจำนวน การรับรู้รายได้ให้กับลูกค้าที่ได้ยกเลิกการสั่งซื้อสินค้านั้นแล้ว รายการดังกล่าวมักจะเกิดในช่วงไตรมาสสุดท้ายของงบการเงินซึ่งสาเหตุอาจจะมาจากยอดขายของกิจการอาจจะยังไม่ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผู้บริหารมักจะใช้กลยุทธ์การเพิ่มยอดขายโดยวิธีดังกล่าวข้างต้น

1.2 การบันทึกการขายได้ที่ยังไม่มีความแน่นอนหรือปัญหาในการขายบางอย่างยังไม่ได้รับการแก้ไข การตกแต่งงบการเงินที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น การรับรู้รายได้จากการขายสินค้าที่ยอมให้ลูกค้าคืนสินค้าได้ถ้าไม่พอใจหรือขายสินค้าไม่หมดเป็นรายได้ทั้งจำนวนโดยไม่สนใจว่าลูกค้าจะส่งสินค้าคืนภายหลังหรือไม่ การบันทึกเงินรับค่าบริการที่ยังคงต้องให้ในอนาคตเป็นรายได้ทั้งจำนวนตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 37 เรื่อง การรับรู้รายได้ ได้กำหนดไว้ว่า กิจการต้องรับรู้รายการบัญชีที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการเป็นรายได้หากกิจการสามารถประมาณผลของรายการบัญชานั้นได้อย่างน่าเชื่อถือตามขั้นความสำเร็จของรายการบัญชีดังกล่าว ณ วันที่ในงบดุล ผลของรายการบัญชีสามารถประมาณได้อย่างน่าเชื่อถือเมื่อเป็นไปตามเงื่อนไขทุกข้อดังต่อไปนี้ (สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย,2542)

- (1) กิจการสามารถวัดมูลค่าของจำนวนรายได้ได้อย่างน่าเชื่อถือ
- (2) มีความเป็นไปได้ค่อนข้างแน่ที่กิจการจะได้รับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจของรายการบัญชีนั้น
- (3) กิจการสามารถวัดขั้นความสำเร็จของรายการบัญชี ณ วันที่ในงบดุลได้อย่างน่าเชื่อถือ
- (4) ต้นทุนที่เกิดขึ้นแล้วและที่จะเกิดขึ้นเพื่อให้รายการบัญชีนั้นเสร็จสมบูรณ์ การตกแต่งงบการเงินที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น การบันทึกเงินรับจากการขายสินค้าที่เป็นสินค้าลิขสิทธิ์หรือสินค้าประเภทโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่เป็นโปรแกรมสำเร็จรูป เป็นรายได้ทั้งจำนวน โดยที่การบริการและการอบรมต่างๆ ที่ยังคงต้องให้กับลูกค้ายังไม่เสร็จสิ้น

2. การบันทึกรายได้ล่วงหน้า

ตามที่ได้กล่าวนิยามของรายได้ในรูปแบบของการตกแต่งงบการเงินรูปแบบที่ 1 แล้วนั้น ดังนั้นรายได้ควรจะมีการบันทึกก็ต่อเมื่อกระบวนการขายได้เสร็จสมบูรณ์และได้มีการแลกเปลี่ยนสินทรัพย์แล้ว แต่ในทางปฏิบัติการบันทึกรายได้ของบางกิจการเมื่อได้รับเงินสดหรือสินทรัพย์อื่นๆ จากรายการที่ไม่ใช่การขายแต่กิจการก็บันทึกเป็นรายได้จากการขาย เทคนิคที่ใช้ในการบันทึกรายได้ล่วงหน้ามี 3 ประการ ดังนี้

2.1 การรับรู้กำไรจากการแลกเปลี่ยนสินทรัพย์ที่เหมือนกันหรือประเภทเดียวกันเป็นรายได้ ตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 32 เรื่อง ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ ได้กำหนดไว้ว่า กิจการอาจได้รายการที่เป็นที่ดิน อาคารและอุปกรณ์จากการแลกเปลี่ยนกับสินทรัพย์ที่คล้ายคลึงกัน สินทรัพย์จะถือว่าคล้ายคลึงกันก็ต่อเมื่อมีมูลค่ายุติธรรมใกล้เคียงกันและมีประโยชน์ใช้สอยแบบเดียวกันในธุรกิจเดียวกัน ในอีกกรณีหนึ่ง กิจการอาจขายรายการที่ดิน อาคารและอุปกรณ์เพื่อแลกเปลี่ยนกับส่วนได้เสียในส่วนของทุนของสินทรัพย์ที่คล้ายคลึงกัน ในทั้ง 2 กรณี กิจการต้องไม่รับรู้รายการกำไรหรือขาดทุนจากรายการบัญชีดังกล่าวเนื่องจากกระบวนการก่อให้เกิดรายได้ของสินทรัพย์ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ ดังนั้น กิจการต้องบันทึกราคาทุนของสินทรัพย์ที่ได้รับมาด้วยราคาตามบัญชีของสินทรัพย์ที่โอนไป อย่างไรก็ตาม มูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์ที่ได้รับมาอาจเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าสินทรัพย์ที่โอนไปคือขายค่าลงแล้ว ในกรณีดังกล่าว กิจการต้องบันทึกลดราคาตามบัญชีของสินทรัพย์ที่โอนไปและใช้ราคาตามบัญชีที่ปรับลดแล้วเป็นราคาทุนของสินทรัพย์ใหม่ เช่น การแลกเปลี่ยนสินทรัพย์ที่คล้ายคลึงกันรวมถึงการแลกเปลี่ยนเครื่องบินกับเครื่องบิน การแลกเปลี่ยนที่ดินกับที่ดินและการแลกเปลี่ยนสถานบริการกับสถานบริการ (สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย, 2542)

2.2 การบันทึกรายการบัญชีที่กิจการมีการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขในการซื้อหรือขายสินค้า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจมาจากการส่งคืนหรือรับคืนสินค้า เช่น การรับรู้เงินที่ได้รับชำระเงินคืนจากผู้ขายสำหรับสินค้าที่กิจการส่งคืนไปเป็นรายได้หรือ การที่กิจการชะลอการออกใบลดหนี้ให้ลูกค้าที่ส่งคืนสินค้าในงวดปัจจุบันออกไปโดยที่กิจการจะบันทึกบัญชีการลดหนี้หรือลดรายได้จากรายการดังกล่าวในงวดการบัญชีหน้า

2.3 การใช้ประมาณการที่ไม่เหมาะสมในงบการเงินระหว่างกาล เช่น การประมาณจำนวนสินทรัพย์รับคืนต่ำกว่าความเป็นจริง การประมาณจำนวนหนี้สงสัยจะสูญต่ำกว่าความเป็นจริง การประมาณอายุการใช้งานสินทรัพย์ถาวรที่ยาวนานกว่าอายุการใช้งานที่แท้จริง การประมาณค่าใช้จ่ายอันอาจเกิดจากสัญญารับประกันซ่อมฟรีต่ำกว่าความเป็นจริง การใช้อัตรากำไรขั้นต้นสูงกว่าความเป็นจริง ในการประมาณสินค้าคงเหลือและต้นทุนขาย การประมาณการต้นทุนของโครงการก่อสร้างต่ำกว่าความเป็นจริง (โดยเฉพาะในกรณีที่กิจการรับรู้รายได้จากการก่อสร้างหรือรับรู้รายได้จากการขายอสังหาริมทรัพย์ตามวิธีเปอร์เซ็นต์ของงานที่ทำสำเร็จ) การปิดบัญชีรายไตรมาสให้ช้าลงเพื่อบันทึกรายได้ของไตรมาสถัดไปเข้ามาในไตรมาสปัจจุบัน

3. การเพิ่มกำไรด้วยรายการที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว

จากแม่บทการบัญชี รายการกำไรหมายถึง รายการที่เป็นไปตามค่านิยมของรายได้และอาจเกิดจากกิจกรรมตามปกติของกิจการหรือไม่ก็ได้ รายการกำไรแสดงถึงการเพิ่มขึ้นของประโยชน์เชิงเศรษฐกิจมีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากรายได้ (สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย, 2542) เทคนิคที่ใช้ในการสร้างกำไรลวงมี 4 ประการด้วยกัน ดังนี้

3.1 การขายสินทรัพย์ที่ได้มีการบันทึกไว้ในมูลค่าที่ต่ำกว่าความเป็นจริง โดยไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจใด ๆ ค่อกิจการเพื่อปิดบังผลขาดทุนจากการดำเนินงาน เช่น การขายสินทรัพย์จากการรวมกิจการที่เข้าเงื่อนไขของการจัดทำงบการเงินรวมตามวิธีรวมส่วนได้เสีย (Pooling of Interests) ออกไปหลังจากการรวมกิจการ การจำหน่ายสินทรัพย์สินค้าที่ได้มาในราคาที่สูงกว่ามูลค่าออกไปอย่างรวดเร็ว (Quick Liquidation) ของกิจการที่ใช้วิธีเข้าหลังออกก่อน (Last In First Out) ในการตีราคาสินค้าคงเหลือ การขายทรัพย์สิน (เช่น ที่ดิน เงินลงทุน) ที่ผู้เป็นเจ้าของกิจการนำมาใช้ลงทุนในกิจการซึ่งได้มาในราคาที่สูงกว่าออกไปในช่วงที่ราคาตลาดของทรัพย์สินนั้นมีการปรับตัวสูงขึ้นมาก

3.2 การไถ่ถอนหนี้สินก่อนกำหนดในช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสม โดยที่กิจการจะตัดจำหน่ายหนี้สินออกก่อนเวลาที่หนี้จะหมดอายุ เช่น การชำระหนี้ที่มีอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ต่ำและก่อหนี้ใหม่ที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงกว่า ซึ่งทำให้ภาระดอกเบี้ยจ่ายสูงตามมาในงวดถัดไป

3.3 การรวมรายได้อื่นที่มีได้มาจากการดำเนินงานหรือรายได้ที่เข้าข่ายรายการพิเศษไว้เป็นส่วนหนึ่งของรายได้จากการดำเนินงานปกติ เช่น รายได้ดอกเบี้ย รายได้ค่าเช่า กำไรจากการจำหน่ายสินทรัพย์ รายได้จากการยกเลิกส่วนงาน กำไรจากการประนอมหนี้ กำไรจากการไถ่คืนหนี้ก่อนกำหนด เป็นต้น กิจการจะต้องแยกรายได้หรือกำไรดังกล่าวข้างต้นออกจากกำไรสุทธิทั้งหมดของกิจการ เพื่อให้การวิเคราะห์งบการเงินสามารถเปรียบเทียบกับงบการเงินของปีอื่นๆ ได้ กิจการมักจะใช้วิธีนี้ในกรณีที่มีบริษัทในเครือมากและประสบกับภาวะขาดสภาพคล่อง อาจใช้วิธีขายบริษัทลูกออกไป เป็นการสร้างรายได้เพื่อฟื้นฟูงบการเงินของกิจการ

3.4 การซ่อนผลขาดทุนจากการดำเนินงานของส่วนงานที่ยกเลิกไว้เป็นส่วนหนึ่งของกำไรจากการยกเลิกส่วนงาน เช่น ซ่อนผลขาดทุนจากการที่ราคาตลาดของหลักทรัพย์ของธุรกิจหลักทรัพย์ที่ขยับเล็กไปมีการปรับตัวลดลงไว้ในกำไรจากการยกเลิกธุรกิจหลักทรัพย์ ซึ่งรายการดังกล่าวเป็นการรวมผลประกอบการของแผนกที่ขาดทุนในส่วนการดำเนินงานที่ทำอยู่อย่างต่อเนื่องมาแฝงไว้ในส่วนของส่วนงานที่ขยับเล็ก ซึ่งผิดหลักการบัญชี ถ้าผู้ลงทุนพิจารณาเฉพาะกำไรในส่วนที่ต่อเนื่องเพียงอย่างเดียว อาจเข้าใจผิดว่ากิจการยังมีผลการดำเนินงานที่ดี การตกแต่งงบการเงินที่อาจจะเกิดขึ้นได้เช่น กิจการสามารถสร้างกำไรในงวดบัญชีนั้นได้สูงกว่าปกติ เป็นการสร้างภาพพจน์ให้ผู้ลงทุนเห็นว่ากิจการประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน มีการจ่ายเงินปันผลได้สูง ส่งผลให้ราคาหุ้นของกิจการในกลุ่มเดียวกัน นอกจากนี้ยังรวมถึงค่าตอบแทนของผู้บริหารในรูปแบบของโบนัสด้วย

3.5 การรับรู้กำไรจากการขายสินทรัพย์ โดยทำสัญญาจะซื้อกลับคืนในเวลาต่อมา ด้วยราคาที่ตกลงไว้ล่วงหน้า ซึ่งไม่เป็นไปตามราคาตลาดขณะที่ขายหรือซื้อคืนกลับ รายการนี้มักจะเกิดขึ้นกับกิจการที่อยู่ในตลาดหลักทรัพย์ช่วงใกล้วันปิดงบการเงิน เช่น ณ วันที่ 30 ธันวาคม กิจการได้ทำสัญญาขายหลักทรัพย์ออกไปในราคา 180 ล้านบาทจากมูลค่าต้นทุนตามบัญชีที่ราคา 100 ล้านบาท แล้วทำสัญญาซื้อคืน (Repurchase Agreement) ในขณะเดียวกัน ที่ราคา 200 ล้านบาท ผลที่เกิดขึ้นทางบัญชี คือ กิจการผู้ขายหลักทรัพย์มีกำไรเกิดขึ้น 80 ล้านบาท กรณีนี้จะพบว่าความเสี่ยงและผลประโยชน์ในทรัพย์สินไม่ได้มีการโอนจากผู้ขายไปยังผู้ซื้อ กิจการไม่สามารถรับรู้กำไรจากการขายสินทรัพย์นั้นได้ ซึ่งขัดกับมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 37 เรื่อง การรับรู้รายได้ ที่ได้เคยกล่าวไว้ในตอนต้น

4. การชะลอค่าใช้จ่ายของงวดปัจจุบันออกไปในงวดหน้า

จากแม่บทการบัญชี เรื่องการรับรู้ค่าใช้จ่ายได้กล่าวไว้ว่า กิจการควรรับรู้ค่าใช้จ่ายในงบกำไรขาดทุนเมื่อประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในอนาคตลดลง เนื่องจากการลดลงของสินทรัพย์หรือการเพิ่มขึ้นของหนี้สิน และเมื่อกิจการสามารถวัดค่าของประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในอนาคตได้อย่างน่าเชื่อถือ (สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย, 2542) ดังนั้นการบันทึกค่าใช้จ่ายสำหรับงวดปัจจุบันให้ช้าออกไป เป็นวิธีการที่จะสร้างกำไรให้เพิ่มขึ้นเพื่อที่จะตกแต่งงบการเงินได้ ซึ่งมีเทคนิค 3 รูปแบบด้วยกัน ดังนี้

4.1 การบันทึกค่าใช้จ่ายบางประเภทเป็นราคาทุนของสินทรัพย์หรือบันทึกเป็นรายการรูดบัญชีอย่างไม่เหมาะสม กิจการมักมีแนวคิดที่ว่า ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ในการใช้งานระยะยาวควรบันทึกเป็นราคาทุน นั่นคือ ต้องบันทึกเป็นสินทรัพย์ซึ่งเป็นประเภทที่แตกต่างจากค่าใช้จ่ายโดยสิ้นเชิง เมื่อกิจการมีการบันทึกค่าใช้จ่ายเป็นราคาทุนอย่างไม่เหมาะสม ก็ส่งผลให้มีการเลื่อนค่าใช้จ่ายในปัจจุบันออกไปแสดงในอนาคต รูปแบบของรายการที่มักจะใช้ในการตกแต่งงบการเงิน เช่น

- การบันทึกค่าใช้จ่ายก่อนดำเนินการผลิตหรือก่อนดำเนิน โครงการเป็นค่าใช้จ่ายรูดการตัดบัญชี ทั้งที่โอกาสที่โครงการจะประสบความสำเร็จมีน้อยมาก
- การบันทึกค่าใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนาเป็นค่าใช้จ่ายรูดการตัดบัญชีทั้งที่ไม่เข้าเงื่อนไขตามที่ระบุในมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 14 เรื่องการบัญชีสำหรับการวิจัยและพัฒนา
- การบันทึกค่าใช้จ่ายในการขายและการบริหารรวมถึงดอกเบี้ยจ่ายเป็นต้นทุนสินค้าคงเหลือ

4.2 การตัดค่าใช้จ่ายรูดการตัดบัญชี สินทรัพย์ไม่มีตัวตนและค่าเสื่อมราคาของสินทรัพย์โดยใช้ระยะเวลาที่ยาวเกินไป สำหรับแนวความคิดนี้หากว่ากิจการได้ประโยชน์จากการใช้สินทรัพย์ ส่วนของสินทรัพย์ที่ใช้หมดไปหรือไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จะต้องถูกตัดไปเป็นค่าใช้จ่าย ส่วนสินทรัพย์ที่แสดงในงบดุลจะต้องถูกตัดเป็นค่าใช้จ่ายที่สมเหตุผลตลอดระยะเวลาของช่วงการใช้งานของสินทรัพย์นั้น หากกิจการใช้เวลาในการตัดค่าเสื่อมราคาให้ยาวกว่าปกติจะทำให้มูลค่าของสินทรัพย์หรือมูลค่าของกิจการและกำไรระยะสั้นเพิ่มขึ้น วิธีการที่ใช้ในการตัดมูลค่าของสินทรัพย์ให้ช้าลง เช่น

- การเพิ่มช่วงเวลาในการตัดค่าเสื่อมราคา ในกรณีที่รายได้ของกิจการลดลง หรือผลกำไรไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งจะมีผลทำให้กำไรของกิจการเพิ่มขึ้น
- การคำนวณค่าเสื่อมราคาลดลงจากอัตราที่เคยใช้อยู่ โดยให้เหตุผลว่ากิจการได้หยุดดำเนินการชั่วคราว

4.3 การเจตนาที่จะไม่ตัดสินทรัพย์ที่ค้ำหรือเสื่อมสภาพออกจากบัญชี วิธีการที่กิจการมักจะใช้ เช่น

- การไม่ตั้งค่าเผื่อหนี้สูญหรือไม่ตัดบัญชีหนี้สูญออกจากบัญชี
- การบันทึกที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ที่ใช้ประโยชน์เพื่อการดำเนินงานตามปกติเป็นเงินลงทุนในอสังหาริมทรัพย์โดยไม่คิดค่าเสื่อมราคาสำหรับเงินลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ที่กิจการเป็นเจ้าของ

5. การไม่บันทึกหรือเปิดเผยหนี้สินอย่างครบถ้วน

จากแม่บทการบัญชี ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะสำคัญของหนี้สิน คือ ต้องเป็นภาระผูกพันในปัจจุบันของกิจการหมายถึง หน้าที่หรือความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติตามที่ตกลงไว้อาจมีผลบังคับตามกฎหมาย เนื่องจากเป็นสัญญาผูกมัดหรือเป็นข้อบังคับตามกฎหมาย หรือ อาจเกิดจากการดำเนินงานตามปกติของกิจการจากประเพณีการค้า หรือจากความต้องการที่จะรักษาความสัมพันธ์เชิงธุรกิจกับลูกค้า (สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย, 2542) ในทางปฏิบัติข้อผูกมัดที่กิจการมีภาระจะต้องโอนย้ายทรัพย์สิน หรือให้บริการแก่ผู้อื่น เนื่องจากการทำรายการในอดีต ผู้บริหารมักจะมีการจัดหาเงินนอกงบดุล (Off-Balance Sheet) ซึ่งการจัดหาเงินนอกงบดุลมักจะทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงอัตราส่วนทางการเงินให้ดีขึ้น เพื่อสร้างภาพของกิจการให้ดูดีขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เจ้าหนี้เกิดความเชื่อถือและการกู้ยืมเงินของกิจการในครั้งต่อไปทำได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้เพราะอัตราส่วนหนี้สินต่อทุนและอัตราส่วนทางการเงินอื่นๆ ของกิจการยังคงไม่สูงหรือต่ำไปกว่าเกณฑ์ที่ผู้ให้กู้กำหนดไว้ในเงื่อนไขของสัญญาเงินกู้ ซึ่งจะมีวิธีการดังนี้

5.1 การบันทึกเงินที่ได้รับชำระล่วงหน้าจากลูกค้าเป็นรายได้ของกิจการทั้งจำนวน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วกิจการควรที่จะบันทึกเป็นรายได้ดังกล่าวเป็นรายได้รับล่วงหน้าของกิจการ โดยบันทึกไว้ทางด้านหนี้สินและรอที่จะตัดรายได้นั้นตามระยะเวลาของการให้บริการหรือตามระยะเวลาของสัญญา เช่น การบันทึกค่าธรรมเนียมรับในการออกหนังสือค้ำประกันของกิจการธนาคารเงินซึ่งหนังสือค้ำประกันมีอายุการค้ำประกัน 3 ปี แต่ลูกค้าต้องชำระค่าธรรมเนียมล่วงหน้าก่อนทั้ง 3 ปี ซึ่งกิจการควรรับรู้รายได้ค่าธรรมเนียมดังกล่าวเป็นรายได้รับล่วงหน้าแล้วค่อยทยอยตัดเป็นรายได้ตามระยะเวลาของหนังสือค้ำประกันดังกล่าวแต่กิจการกลับบันทึกค่าธรรมเนียมดังกล่าวเป็นรายได้ทั้งจำนวนในงวดที่ได้รับชำระค่าธรรมเนียม

5.2 การที่กิจการไม่ได้บันทึกหนี้สินที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหรือหนี้สินอันอาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งเป็นการไม่บันทึกค่าใช้จ่ายค้างจ่าย เมื่อกิจการทราบว่าหนี้สินหรือค่าใช้จ่ายที่อาจจะ

เกิดขึ้นหรือมีข้อผูกพันที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เมื่อกิจการไม่บันทึกรายการนี้จะมีผลทำให้ กำไรที่แสดงในงบการเงินสูงไป ซึ่งค่าใช้จ่ายที่ควรจะถูกบันทึกค้างจ่ายไว้ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่คาดว่าจะเกิดขึ้นตามกฎหมาย ตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปของประเทศไทย ได้กำหนดให้กิจการจะต้องบันทึกค่าใช้จ่ายค้างจ่ายเมื่อเข้าเงื่อนไข 2 ข้อ ดังนี้

(1) เป็นผลขาดทุนที่คาดว่าจะเกิด เช่น กิจการอยู่ระหว่างการดำเนินความ โดยคาดว่าจะแพ็คดีและกิจการจะต้องจ่ายค่าเสียหายอันเกิดจากการฟ้องร้อง

(2) สามารถประมาณจำนวนค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นได้อย่างสมเหตุสมผล เช่น รายการภาษีเงินได้

5.3 การไม่เปิดเผยภาระผูกพันที่มีอยู่ในปัจจุบันหรือภาระหนี้สินอันอาจเกิดขึ้นในอนาคต เช่น ภาระหนี้สินจากการทำสัญญาเช่าระยะยาว ภาระหนี้สินจากการทำสัญญาที่จะซื้อสินค้าในระยะยาว ภาระหนี้สินจากโครงการบำนาญหรือผลตอบแทนอื่นๆ ที่ให้กับพนักงานภายหลังการเกษียณ

5.4 การสร้างรายการเพื่อล้างหนี้สินออกจากบัญชี เช่น การเปลี่ยนแปลงหนี้ไปเป็นทุนและสร้างกำไรมหาศาลจากส่วนต่างระหว่างมูลค่าหุ้นสามัญที่ออกให้เป็นการแลกเปลี่ยนกับราคาหน้าตัวของหุ้นคู่ในเวลาเดียวกัน การตั้งบริษัทในเครือขึ้นเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้กู้ยืมเงินและหลบเลี่ยงการทางการเงินรวม เป็นต้น

6. การชะลอรายได้ของงวดปัจจุบันออกไปเป็นงวดอนาคต

จากหลักการบัญชีระบุว่า รายได้ควรจะถูกรับรู้ในงวดบัญชีที่ถือว่าเกิดรายได้และการตั้งสำรองค่าใช้จ่ายควรเกิดขึ้นในแต่ละงวดเวลาอย่างเหมาะสม ในมุมมองของผู้ลงทุนอาจเห็นว่าการกิจการที่ตั้งใจรายงานผลกำไรให้ต่ำกว่าความเป็นจริง เป็นกิจการที่มีความระมัดระวังสูง แต่การรายงานผลการดำเนินงานที่สม่ำเสมอหรือเพิ่มขึ้นในอัตราที่คงที่อาจเรียกว่า “การทำให้รายได้สม่ำเสมอ” บางกิจการมีการตั้งกำไรไว้ โดยรายงานกำไรที่ต่ำกว่าความเป็นจริงในปีที่กิจการรุ่งเรืองและใช้สำรองที่กันไว้มาช่วยในปีที่กิจการมีผลการดำเนินงานที่แย่ลง ซึ่งมีวิธีการปฏิบัติ ดังนี้

6.1 การตั้งบัญชีสำรองค่าใช้จ่ายเพื่อชะลอรายได้ไปสู่งวดบัญชีในอนาคต เป็นการทำให้รายได้สม่ำเสมอหรือการรายงานผลงานต่ำกว่าความเป็นจริงเป็นการตกแต่งรายได้อีกรูปแบบหนึ่ง โดยการบันทึกเงินที่ได้รับเป็นค่าขายสินค้าบันทึกเป็นรายได้รับล่วงหน้าแล้วทยอยโอนมารับเป็นรายได้ในงวดต่อไป ทั้งที่ความเป็นจริงขั้นตอนการขายได้บรรลุผลสำเร็จตามเงื่อนไขของการรับรู้รายได้ เช่น ผู้ขายได้โอนความเสี่ยงและผลประโยชน์ที่มีนัยสำคัญในการเป็นเจ้าของสินค้าให้แก่ผู้ซื้อแล้ว ซึ่งในการตรวจสอบงบการเงินผู้สอบบัญชีมักจะให้ความสนใจในการแสดงผลการดำเนิน

งานที่สูงกว่าความเป็นจริง จนมองผ่านการตั้งสำรองพวกนี้ไป ถ้าไม่สามารถตรวจพบว่าผู้บริหารตั้งใจจะบิดเบือนผลการดำเนินงานมากนัก อาจเป็นการให้อิสระแก่ผู้บริหารมากเกินไป

6.2 การลงวันที่ที่ส่งสินค้าให้ล่าช้าออกไปกว่าที่เป็นจริง หรือดำเนินการส่งของไม่ตรงตามกำหนด เพื่อให้สินค้าที่ขายในช่วงสิ้นปีรับรู้เป็นรายได้ในปีถัดไป

7. การขยับค่าใช้จ่ายในอนาคตมาเป็นค่าใช้จ่ายของงวดปัจจุบัน

ในทางปฏิบัติตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป ค่าใช้จ่ายควรจะถูกบันทึกโดยสัมพันธ์กับรายได้ที่เกิดขึ้นในงวดบัญชีเดียวกันแต่กิจการอาจจะทำการตกแต่งงบการเงิน โดยมีการจ่ายค่าใช้จ่ายล่วงหน้าหรือตัดบัญชีค่าใช้จ่ายล่วงหน้าเปลี่ยนจากทรัพย์สินไปเป็นค่าใช้จ่ายในทันทีส่งผลให้มีค่าใช้จ่ายจำนวนมากเกิดขึ้นในงวดปัจจุบันและในอนาคตก็จะไม่เกิดขึ้นอีกเลย ซึ่งกิจการ มักจะใช้ในช่วงที่อยู่ในภาวะตกต่ำเนื่องจากผลกระทบของวิกฤตเศรษฐกิจ กิจการจะมองไปในอนาคตถึงการลงทุนที่ไม่เพิ่มค่าก็ควรจะทำให้ผลประกอบการในปีปัจจุบันตกต่ำที่สุดไปเลย โดยอ้างถึงหลักการบริหารประเภทระมัดระวังหรืออาจจะเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนผู้บริหารใหม่ จะพยายามตัดโครงการและสินทรัพย์เก่าออกไปเพื่อแสดงผลงานของตนเองในภายหลังและหากกิจการเกิดรายได้ที่เป็นรายการพิเศษ ก็จะหาค่าใช้จ่ายเพื่อมาหักกลับกันไป ซึ่งมีวิธีปฏิบัติดังนี้

7.1 การขยับค่าใช้จ่ายที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้บริหารซึ่งควรจะเกิดขึ้นในงวดหน้าให้มาเกิดขึ้นในงวดปัจจุบัน เนื่องจากกิจการสามารถทำอะไรในงวดปัจจุบันได้เกินเป้า เช่น ขยับค่าส่งเสริมการขาย ขยับค่าใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนาของงวดหน้าเข้ามาเป็นค่าใช้จ่ายของงวดปัจจุบัน เป็นต้น

7.2 การสร้างรายการค่าใช้จ่ายก่อนวันสิ้นงวด เช่น การทำสัญญาการส่งไปรษณีย์ในระยะยาวด้วยมูลค่าที่เป็นสาระสำคัญแล้วรับรู้เป็นค่าใช้จ่ายในงวดนั้นทันที

7.3 การตัดจำหน่ายค่าใช้จ่ายรอการตัดบัญชีสินทรัพย์ไม่มีตัวตน การตัดค่าเสื่อมราคาด้วยระยะเวลาที่ลดลง

7.4 การตัดค่าใช้จ่ายรอการตัดบัญชีของโครงการเก่า ๆ หรือสินทรัพย์เก่าๆ ออกจากบัญชีเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทีมผู้บริหารเพื่อเป็นการล้างรายการขาดทุนออกไปในงวดปัจจุบัน และแสดงผลการดำเนินงานที่สูงขึ้นไปในงวดถัดไป

8. รูปแบบอื่นๆ

จากรูปแบบของการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน (Creative Accounting) ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ในประเทศไทยยังมีรูปแบบของกลลวงต่างๆ ที่ไม่สามารถจัดอยู่ในรูปแบบใดๆ ดังที่ได้กล่าวมา (ดร.วรศักดิ์ ทูมมานนท์, 2542) ดังนี้

8.1 การไม่เปิดเผยจำนวนและข้อจำกัดในกรรมสิทธิ์ของที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ที่ใช้เป็นหลักประกันหนี้สินไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ทำให้ผู้ใช้งบการเงินพิจารณาข้อมูลผิดพลาด เช่น กิจการบางแห่งที่อยู่ในตลาดหลักทรัพย์ได้นำที่ดินไปเป็นหลักประกันในการใช้สินเชื่อของธนาคาร แต่ไม่ได้เปิดเผยในหมายเหตุประกอบงบการเงินว่าหลักทรัพย์นั้นติดจำนองอยู่ ทำให้ผู้ลงทุนอาจจะวิเคราะห์งบการเงินของกิจการผิดพลาดโดยเข้าใจผิดกิจการนั้นมีสินทรัพย์ที่ปลอดภาระหนี้สิน เป็นต้น

8.2 การแสดงตัวเลขในงบการเงิน เช่น งบดุลหรืองบกำไรขาดทุนต่างจากตัวเลขที่แสดงไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ทั้งที่เป็นรายการเดียวกัน รวมถึงการคำนวณจำนวนเงินยอดรวมด้านเดบิตและเครดิตมีจำนวนเท่ากัน แต่เมื่อกระทบรายการแต่ละรายการในหมายเหตุประกอบงบการเงินแล้วยอดรวมทั้งสองด้านกลับมีจำนวนไม่เท่ากัน เป็นต้น ส่งผลให้งบการเงินนั้นให้ผลการวิเคราะห์ที่ผิดพลาด

8.3 การไม่ตัดรายการระหว่างบริษัทใหญ่กับบริษัทร่วมและ/หรือบริษัทย่อยและกำไรระหว่างกัน ในการบันทึกเงินลงทุนตามวิธีส่วนได้เสีย (Equity Method) รวมถึงการไม่ตัดค่าความนิยมจากส่วนแบ่งกำไรสุทธิในบริษัทร่วมและ/หรือบริษัทย่อย ทำให้งบการเงินของบริษัทใหญ่กับบริษัทร่วมและ/หรือบริษัทย่อยแสดงกำไรจากการดำเนินงานสูงกว่าความเป็นจริง

8.4 การแสดงผลขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนนอการตัดบัญชีเป็นสินทรัพย์อื่น หรือแสดงเป็นต้นทุนของสินทรัพย์โครงการลงทุนที่กิจการดำเนินการยังไม่แล้วเสร็จ แทนการแสดงเป็นรายการหักในส่วนของผู้ถือหุ้น มีผลให้งบการเงินของกิจการนั้นมีมูลค่าของสินทรัพย์สูงกว่าความเป็นจริง ซึ่งในความเป็นจริงกิจการแห่งนั้นยังอยู่ระหว่างการก่อตั้ง ผลขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนไม่ได้เกิดจากการดำเนินงานผลิตสินค้าหรือบริการ

8.5 การใช้วิธีส่วนได้เสียกับบริษัทร่วมในลักษณะเลือกปฏิบัติกับบริษัทร่วมที่มีกำไรและไม่รับรู้ส่วนได้เสียกำไรหรือขาดทุนของบริษัทร่วมที่ถือหุ้นโดยทางอ้อม ซึ่งในทางปฏิบัติกิจการที่มีอำนาจในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายทางการเงินและการดำเนินงานของบริษัทร่วมต้องรับรู้ผลการดำเนินงานในงบการเงินรวมโดยใช้วิธีส่วนได้เสีย เว้นแต่เงินลงทุนนั้นซื้อมาหรือถือไว้โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะจำหน่ายในอนาคตอันใกล้ หากกิจการใดไม่ปฏิบัติ

ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว มีผลทำให้งบการเงินรวมของกิจการแสดงกำไรสูงกว่าความเป็นจริงและถือเป็นการบิดเบือนข้อมูลประการหนึ่ง

8.6 การไม่แสดงงบการเงินเปรียบเทียบ โดยให้เหตุผลว่ากิจการได้มีการเปลี่ยนแปลงผู้สอบบัญชี กลดลงนี้เกิดขึ้นจากการที่กิจการแห่งนั้นต้องการปิดบังผลการดำเนินงานที่ผิดพลาดหรือปัญหาที่กิจการกำลังประสบอยู่ เป็นการชะลอการแก้ปัญหาออกไปในงวดบัญชีอื่น

8.7 การไม่แสดงผลขาดทุนเกินยอดในบัญชีเงินลงทุนในบริษัทย่อยเป็นหนี้สินอื่น ทั้งที่บริษัทใหญ่มีภาระการค้ำประกันหนี้สินหรือภาระผูกพันต้องชำระหนี้ให้แก่บริษัทย่อยนั้น เป็นการปิดบังข้อมูลเกี่ยวกับหนี้สินที่บริษัทแม่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งบริษัทแม่สามารถใช้วิธีการดังกล่าวในการพ่องถ่ายผลขาดทุนไปยังบริษัทย่อย ทำให้งบการเงินของบริษัทแม่ดูน่าเชื่อถือในการวิเคราะห์ของนักลงทุน

8.8 การแสดงรายการเงินให้กู้ยืมบริษัทร่วมและ/หรือบริษัทย่อยไว้ในบัญชีเงินลงทุนในบริษัทร่วมและ/หรือบริษัทย่อย ในกรณีนี้บริษัทร่วมและ/หรือบริษัทย่อยสามารถหลีกเลี่ยงการชำระดอกเบี้ยให้แก่บริษัทแม่ และเมื่อกิจการทำงบการเงินรวมออกมารายการกู้ยืมที่บันทึกไว้ในบัญชีเงินลงทุนก็จะถูกตัดเป็นรายการระหว่างกัน ไม่แสดงในงบการเงินรวม

8.9 การหักกลบรายการระหว่างสินทรัพย์หมุนเวียนและหนี้สินหมุนเวียนทั้งที่ไม่มีสิทธิทางกฎหมายที่จะหักกลบรายการและผลลัพธ์ที่ได้ก็ไม่ได้แสดงถึงจำนวนที่คาดว่าจะมีการชำระบัญชีระหว่างกัน ผลที่เกิดขึ้น คือ งบการเงินจะแสดงยอดสุทธิของรายการที่ถูกนำไปหักกลบกัน แต่ผู้ใช้งบการเงินจะไม่สามารถทราบถึงแหล่งที่มาของยอดสุทธิดังกล่าว เป็นการปิดบังปัญหาที่เกิดขึ้นของกิจการ แสดงให้เห็นว่ากิจการมีการตกแต่งรายการสินทรัพย์หมุนเวียนและหนี้สินหมุนเวียนอีกรูปแบบหนึ่ง

8.10 งบดุลแสดงรายการเจ้าหนี้เงินกู้ เงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร หรือ เงินกู้ยืมธนาคาร แต่ไม่ปรากฏรายการดอกเบี้ยจ่ายในงบกำไรขาดทุนหรืองบกำไรขาดทุนแสดงรายการดอกเบี้ยจ่าย แต่ในงบดุลไม่ปรากฏรายการเงินกู้ยืม หรือเงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร นอกจากนี้ มีการแสดงรายการในงบดุลไม่สอดคล้องกับรายละเอียดหรือหมายเหตุประกอบงบการเงิน เช่น แสดงรายการวัตถุดิบคงเหลือไม่สอดคล้องกับในงบต้นทุนการผลิตและงบต้นทุนขายหรือแสดงรายการสินค้าคงเหลือ ณ วันสิ้นปีในรายละเอียดที่แนบประกอบงบการเงินไม่สอดคล้องกับบัญชีสินค้าซึ่งอยู่ในครอบครองเป็นต้น หรือมีการแสดงรายการเงินฝากธนาคารในจำนวนเงินที่เป็นสาระสำคัญ แต่ไม่ปรากฏรายการดอกเบี้ยรับ กิจการไม่มีรายได้แต่แสดงรายการต้นทุนรับเหมาก่อสร้างเป็นค่าใช้จ่ายหรือมีรายได้จากการขายแต่ไม่ปรากฏรายการต้นทุนสินค้าขาย เป็นต้น รายการที่กล่าวมานี้ ถือเป็นรายการที่ผิดหลักการบัญชีเกี่ยวกับการจับคู่รายการที่เกี่ยวข้องกัน (Matching Principle) ทำให้งบการเงินไม่

สามารถเปรียบเทียบกันได้ได้ในอุตสาหกรรมเดียวกันและส่งผลถึงการวิเคราะห์งบการเงินและอัตราส่วนทางการเงินผิดพลาดด้วย

8.11 การเปลี่ยนแปลงหลักการบัญชี รายการบัญชีหนึ่งๆ อาจมีหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปหลายหลากให้เลือกปฏิบัติ การเลือกใช้หลักการบัญชีที่แตกต่างกันก็จะให้ตัวเลขในงบการเงินที่ต่างกันกิจการที่มีรายการบัญชีเหมือนกันแต่ใช้หลักการบัญชีที่แตกต่างกันในการบันทึกบัญชีของรายการดังกล่าว ก็จะทำให้งบการเงินแตกต่างกัน หรืออีกนัยหนึ่งคือ เมื่อพิจารณาเฉพาะตัวเลขในงบการเงินอาจคิดว่ากิจการทั้งสองมีผลการดำเนินงาน หรือ ฐานะการเงินที่แตกต่างกัน ทั้งที่มีรายการบัญชีเหมือนกัน แต่ใช้หลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปต่างกัน ดังนั้นผู้บริหารที่รู้ผลกระทบที่มีต่อตัวเลขทางบัญชีของหลักการบัญชีแต่ละหลักการก็สามารถที่จะเลือกใช้หลักการบัญชีที่จะให้ตัวเลขตามที่ต้องการได้ เมื่อต้องการตกแต่งตัวเลขทางบัญชี ผู้บริหารก็อาจใช้วิธีเปลี่ยนแปลงหลักการบัญชีที่ใช้บันทึกรายการบัญชี เมื่อกิจการมีการเปลี่ยนแปลงหลักการบัญชีถึงที่ผู้ใช้งบการเงินควรให้ความสนใจก็คือ เหตุผลของการเปลี่ยนแปลงนั้น ตลอดจนผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนั้นที่มีต่อตัวเลขในงบการเงิน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะสามารถตรวจสอบได้จากหมายเหตุประกอบงบการเงิน ผู้ใช้งบการเงินต้องพิจารณาว่ากิจการมีเหตุผลที่สมควรหรือไม่ในการเปลี่ยนแปลงนั้น หรือการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดว่าทำไปเพื่อตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน นอกจากนี้ผู้ใช้งบการเงินอาจหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับความสมเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงได้จากรายงานของผู้สอบบัญชีของกิจการนั้นว่า ผู้สอบบัญชีของกิจการมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงนั้น เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงนั้น ถ้าผู้ใช้งบการเงินทราบว่ากิจการมีการเปลี่ยนแปลงผู้สอบบัญชีอาจสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งทางแนวคิดทางบัญชีบางประการระหว่างผู้บริหารกับผู้สอบบัญชีจนทำให้ผู้สอบบัญชีเดิมต้องถอนตัวจากการเป็นผู้สอบบัญชีของบริษัทหรือไม่สามารถออกรายงานของผู้สอบบัญชีให้เป็นไปตามความคาดหวังของผู้บริหาร อย่างไรก็ตาม งานสอบบัญชีเป็นธุรกิจอย่างหนึ่ง ความพึงพอใจในบริการและคุณภาพของบริการที่น่าเสนอ เป็นปัจจัยหนึ่งในการเลือกใช้บริการ ดังนั้นจึงไม่อาจสรุปได้ว่า การเปลี่ยนผู้สอบบัญชีจะมีสาเหตุจากความขัดแย้งระหว่างผู้สอบบัญชีในทุกกรณี แต่ความขัดแย้งดังกล่าวอาจนำไปสู่การเปลี่ยนผู้สอบบัญชี

8.12 การบันทึกบัญชีที่ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของผู้บริหาร รายการบัญชีบางรายการตามหลักการบัญชีให้ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นหรือวิจารณ์ญาณของผู้บริหาร ดังนั้นรายการบัญชีดังกล่าวจะบันทึกอย่างไร เมื่อไร หรือเป็นจำนวนเท่าไร จึงขึ้นอยู่กับความเห็นของผู้บริหาร ผู้บริหารมักใช้ประโยชน์จากหลักการบัญชีที่เปิดโอกาสให้ ในการพยายามทำให้ตัวเลขทางบัญชีมีความสม่ำเสมอเป็นปกติหรือมีแนวโน้มที่สูงขึ้นอย่างสม่ำเสมอเมื่อเปรียบเทียบกับปีก่อน โดยใช้

การเปลี่ยนแปลงประมาณการทางบัญชี เช่น การเปลี่ยนแปลงอายุการใช้งานของสินทรัพย์ หรือ อัตราการตั้งค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญสำหรับปี ตัวอย่างเช่น เมื่อต้องการให้กำไรสุทธิสูงขึ้น ผู้บริหารก็อาจเปลี่ยนแปลงเพิ่มอายุการใช้งานของสินทรัพย์ เพื่อให้คิดค่าเสื่อมราคาหรือมูลค่าตัดบัญชีที่น้อยลง หรือลดอัตราการตั้งค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญลง เพื่อลดค่าใช้จ่ายสำหรับปีลง หรือกรณีการกำหนดมูลค่าจากการใช้งานของสินทรัพย์ ตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 36 เรื่องการด้อยค่าของสินทรัพย์ บัญชีต่างๆ ที่ใช้ประกอบการคำนวณหามูลค่าจากการใช้สินทรัพย์ไม่ว่าจะเป็นกระแสเงินสด อัตราคิดลด และอายุการใช้งานของสินทรัพย์ ล้วนแต่เป็นดุลยพินิจของผู้บริหาร ผู้บริหารจึงอาจใช้โอกาสนี้ในการตกแต่งตัวเลขของมูลค่า จากการใช้สินทรัพย์ อย่างไรก็ตามมูลค่าที่คาดว่าจะได้รับคืนของสินทรัพย์ที่ใช้ในการพิจารณาการด้อยค่าของสินทรัพย์ จะต้องพิจารณาจากทั้งมูลค่าจากการใช้สินทรัพย์และราคาขายสุทธิของสินทรัพย์ ดังนั้นจึงช่วยลดการเล็งการบันทึกขาดทุนจากการด้อยค่าของสินทรัพย์ได้ เนื่องจากราคาขายสุทธิเป็นปัจจัยภายนอกที่ควบคุมไม่ได้โดยผู้บริหาร เนื่องจากเป็นการตกลงระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย แม้ว่าจะเป็นมูลค่าที่จำกัดกับการดำรงอยู่และไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงทักษะทางการจัดการของผู้บริหาร

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงประมาณการเช่นนี้ จะต้องมีการเปิดเผยข้อมูลเอาไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ผู้ใช้งบการเงินสามารถหาผลกระทบต่อบการเงินจากการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ นอกจากนั้นผู้ใช้งบการเงินอาจใช้วิธีการเปรียบเทียบนโยบาย หรือวิธีการที่กิจการนั้นใช้กับนโยบายหรือวิธีการที่กิจการอื่นๆ ในธุรกิจประเภทเดียวกันว่า มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร การตัดสินใจของผู้บริหารของกิจการเป็นไปเพื่อตกแต่งตัวเลขหรือไม่